

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING AXBOROTLAR BILAN ISHLASH KOMPETETNSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY- METODOLOGIK ASOSLARI

Guliston Davlat Universiteti
Psixologiya va ijtimoiy fanlar fakulteti
3-bosqich talabasi

Rajabova Munisa Aminboy qizi

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarning axborot bilan ishlash kompetensiyasini shakllantirish hamda dinamik rivojlanayotgan raqamli makonda zamonaviy jamiyat talablariga muvofiq funksional jihatdan barkamol va raqobatbardosh, o'z-o'zini hurmat qilishga qodir ijodiy shaxsni tarbiyalashning nazariy jihatlari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: O'quvchi, axborot bilan ishlash kompetensiyasi, funksional savodxonlik, axborot savodxonligini shakllantirish

XXI asr globallashuv asrida axborotga bo'lgan talab har qachongidan ko'ra, ortib bormoqda. Shuning uchun, xolis va haqqoniy axborotlarni tarqatish, ommaning bu axborotga bo'lgan talabini qondirish avvalgidan ko'ra xozirgi kunda juda dolzarb ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda zamon juda tez sur'atlarda rivojlanib bormoqda. Shuning barobarida ilm-fan ta'lim-tarbiya yuksalmoqda. Ta'lim jarayonida yangilik sifatida kirib kelgan kompetensiya tushunchasi va ularni pedagogik jaroyonda tutgan o'rni muhim ahamiyat kasb etadi.

“Kompetensiya (lot.compete-erishyapman, munosibman, loyiqman) muayyan davlat organi (mahalliy o'zini o'zi boshqarish organi) yoki mansabdor shaxsning krnun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi hamda u yo bu sohadagi bilimlar, tajriba ma'nolarini anglatadi”¹. Kompetensiyani bir nechta turlari, kvalifikatsiyasi mavjud bo'lib, shulardan biri sifatida axborotlar bilan ishlash kompetensiyasi misol keltirish mumkin. “Axborot – inson kun davomida sezgi organlari orqali qabul qilinuvchi xar qanday bilim, ko'nikma, ma'lumotdir”². XXI asr axborot asri – bu davrda xech birimiz kerakli

¹ Anapiyayev F. “Kompetensiyaviy yondashuv: muammo va yechimlar” qo'llanma, -T.: 2019 y. 127-b.

² Boltayeva B. Boshlang'ich sinflarda tayanch kompetensiyalarni shakllan-tirish. T.;-2016 246-b

axborotni izlash uni topishda muammo duch kelmaymiz. Aksincha hozirgi vaqtda axborotni saralash, uni rost yoki no'tog'risini aniqlash, ularni to'liq eslab qolish, ongda "hazm qilish" da qiyinchilikka sabab bo'lmoqda. Shunday ekan hayotimizdagi eng dolzarb muammolardan biri bu – axborotlar bilan to'g'ri ishlash malakasi ya'ni kompetensiyasi sanaladi.

Britaniyalik tadqiqotchilar vakolatning uchta darajasini aniqlaydilar:-
“integrativ kompetentsiya-bilim va ko'nikmalarni birlashtirish va ulardan tez o'zgaruvchan tashqi muhitda foydalanish qobiliyati;

- psixologik kompetentsiya-ichki va tashqi hissiy ta'sirlarni boshqarish va boshqarish, odamlarning xatti-harakatlarini bashorat qilish va boshqarish qobiliyati;
- faoliyatning turli sohalarida kasbiy kompetentsiya”³.

Maktab ta'limiga nisbatan qo'llaniladigan asosiy vakolatlar deganda o'quvchilarning o'zlari uchun dolzarb muammolarni hal qilishda noaniqlik sharoitida mustaqil ravishda harakat qilish qobiliyati tushuniladi. Ushbu qobiliyat maktab ta'limi doirasidan tashqarida ham amalga oshirilishi mumkin.

Maktab tomonidan shakllantirilgan asosiy kompetensiyalarni bunday tushunishning bir nechta xususiyatlariga e'tibor qaratamiz. Birinchidan, biz nafaqat ta'lim sohasida, balki faoliyatning boshqa sohalarida ham samarali harakat qilish qobiliyati haqida gapiramiz. Ikkinchidan, biz muammoning echimlarini mustaqil ravishda aniqlash, uning shartlarini aniqlashtirish, hal qilish usullarini izlash va olingan natijalarni mustaqil baholash zarur bo'lishi mumkin bo'lgan vaziyatlarda harakat qilish qobiliyati haqida gapiramiz. Uchinchidan, bu maktab o'quvchilari uchun dolzarb bo'lgan muammolarni hal qilishni anglatadi.

Shuningdek, A. V. Xutorskiy asosiy ta'lim vakolatlarini ajratib ko'rsatdi:

- “qiymat va semantik
- umumiy madaniy
- o'quv va kognitiv
- axborot
- kommunikativ
- ijtimoiy va mehnat
- shaxsiy mukammallik vakolatlari”⁴.

³ Boshlang'ich ta'lim bo'yicha Yangi tahrirdagi o'quv dasturi “Boshlang'ich ta'lim”. jurnali. - Toshkent, 2005. - № 5-son.

⁴ Jo'rayeva M.I. “Boshlang'ich sinf ona tili darslariga kompetensiyaviy yondashuv”, “Science and Education” Scientific Journal / ISSN 2181-0842

Ushbu vakolatlar zamonaviy boshlang'ich sinflarda har bir fan doirasida amalga oshiriladi. Jamiyatni zamonaviy axborotlashtirish sharoitida “o'quvchiga axborot oqimlarida harakat qilishni o'rgatish vazifasi yanada muhimroq bo'ladi. Shuning uchun boshlang'ich maktabda boshlang'ich maktab o'quvchilarida axborot kompetentsiyasini shakllantirishga alohida e'tibor berilishi kerak”.

Axborot kompetentsiyasi muammo A. V. Xutorskoy, E. E. Vaxromov, V. S. Gershunskiy, S. D. Karakozov, S. A. Pisareva, J. V. Xutorskoy kabi mualliflar tomonidan ko'rib chiqilgan. Teng, M. A. sovuq va boshqalar. ularning ta'kidlashicha, ushbu kontsepsiyaning mazmuni nafaqat shaxsiy kompyuterdan foydalanish qobiliyatini, balki ma'lumot bilan ishlash usullarini ham o'z ichiga oladi. "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axborot kompetentsiyasini baholash vositasini ishlab chiqish"⁵ loyihasi ushbu kontsepsiyaning ta'rifini beradi. Unda axborot kompetentsiyasi "o'quvchilar va o'qituvchining axborotga kirish, uni aniqlash, tashkil etish, qayta ishlash, baholash, shuningdek uni yaratish va uzatish uchun axborot texnologiyalaridan foydalanish qobiliyati"⁶ deb talqin etiladi. O.B.Zaytseva axborot kompetentsiyasi deganda nazariy bilimlar, innovatsion texnologiyalar sohasidagi amaliy ko'nikmalar va ma'lum bir “shaxsiy fazilatlar” to'plamiga asoslangan murakkab individual psixologik ta'limni tushunadi⁷.

Xulosa qilishimiz mumkinki, zamonaviy jamiyatda maktab o'quvchilarida axborot kompetentsiyasini shakllantirish zarurati mavjud. Bu kompetentsiyaga asoslangan yondashuvning tarkibiy qismlaridan biridir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida har qanday fan bo'yicha o'quvchilarda axborot kompetentsiyasini shakllantirish zarur.

Boshlang'ich umumiy ta'limning “davlat ta'lim standarti zamonaviy jamiyat talabini amalga oshirib, ta'lim tashkilotlariga axborot oqimlarida harakat qilishni, etishmayotgan bilimlarni qidirishni va ulardan foydalanishni biladigan, fikrlashning universalligi kabi fazilatlarga ega bo'lgan boshlang'ich maktab bitiruvchisini olishga qaratilgan maqsad qo'yadi”. Yosh o'quvchi hayot, aloqa va ijtimoiy

⁵ Jumanazarova G.U, Karimova D, Abduvaliyev. A, Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning ilmiy-metodik jihatlari. Journal of Innovation in Primary Education, 2020-11 № 3.

⁶Urazimbetova A.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda kompetentli yondashuvni amalga oshirish. “TDPU ilmiy axborotlari”. - Toshkent, 2020. - № 5.

⁷ Usmonov N., Xolboyeva G. va boshqalar. Boshlang'ich ta'limda kompetentlikni rivojlantirish omillari. Toshkent. “Fan va texnologiya”, 2016. 152 b

munosabatlarning turli sohalarida hayotiy muammolarni hal qilish uchun birinchi marta olingan bilim, ko'nikma va ko'nikmalardan foydalanishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, boshlang'ich maktabdan chiqishda o'quvchi axborot qobiliyatiga ega bo'lishi kerak.

Axborot kompetentsiyasi bolaning faol axborot faoliyatini, mustaqil ravishda izlash, ma'lumotlarni qayta ishlash, zarur ma'lumotlarni ijodiy qayta ko'rib chiqish zarurligini o'z ichiga oladi, bu esa o'quv faoliyatini samarali amalga oshirishga imkon beradi. Biroq, pedagogik tadqiqotlar va ta'lim amaliyotining tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich maktab bitiruvchilarini tayyorlashning zamonaviy talablari va boshlang'ich maktab o'quvchilarini o'qitishning mavjud tizimi o'rtasida ziddiyat mavjud. Ushbu holat tufayli yosh o'quvchilarda axborot kompetentsiyasini shakllantirishga qaratilgan didaktik materiallarni ishlab chiqish zarurati tug'ildi.

Yuqoridagilarni umumlashtirib, xulosa chiqaramiz kompetentsiya–bu shaxsning o'zi qiziqtirgan sohada har qanday vakolatlarni (ijtimoiy, kommunikativ, axborot va boshqalar) egallashi.

Axborot kompetentsiyasi-bu ma'lumot bilan ishlash, uni turli sohalarda topish va qo'llash qobiliyatida namoyon bo'ladigan shaxsiy xususiyatlar. Shunday qilib, yosh o'quvchilarda axborot kompetentsiyasining ko'rsatkichlari turli xil ma'lumot manbalaridan foydalanish qobiliyati, o'quvchilarning kompyuter savodxonligi, uning ishonchliligini tanqidiy baholash va tahlil qilish, shuningdek ma'lumotlarni bir turdan boshqasiga o'tkazish qobiliyatidir degan xulosaga kelishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha Yangi tahrirdagi o'quv dasturi "Boshlang'ich ta'lim". jurnali. - Toshkent, 2005. - № 5-son.
2. Jo'rayeva M.I. "Boshlang'ich sinf ona tili darslariga kompetensiyaviy yondashuv", "Science and Education" Scientific Journal / ISSN 2181-0842
3. Jumanazarova G.U, Karimova D, Abduvaliyev. A, Boshlang'ich sinflarda ona tili ta'limini kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etishning ilmiy-metodik jihatlari. Journal of Innovation in Primary Education, 2020-11 № 3.
4. Urazimbetova A.A. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda kompetentli yondashuvni amalga oshirish. "TDPU ilmiy axborotlari". - Toshkent, 2020. - № 5.
5. Usmonov N., Xolboyeva G. va boshqalar. Boshlang'ich ta'limda kompetentlikni rivojlantirish omillari. Toshkent. "Fan va texnologiya", 2016. 152 b